

Mea culpa

Ander werk van Edzard Mik

De bouwmeester (roman, 1995)

Yak (roman, 1996)

Schaduwdagen (roman, illustraties Berend Strik, 1998)

Laatste adem (roman, 2001)

De wachters (roman, 2004)

Bleke hemel (roman, 2007)

Goede tijden (roman, 2009)

Mont Blanc (roman, 2012)

Waar de zee begint (roman, 2014)

Tussen ergens en nergens (verhalen, 2017)

Edzard Mik

MEA CULPA

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij BV
2019

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Copyright © 2019 Edzard Mik
Voor overname kunt u zich wenden tot
Em. Querido's Uitgeverij bv, Weteringschans 259,
1017 xj Amsterdam.

Omslag Brigitte Slangen
Omslagbeeld Awoiska van der Molen
Foto auteur Giuliyani

ISBN 978 90 214 0704 3 / NUR 301
www.querido.nl

1

Zijn vrouw kwam overeind maar Nazim hief zijn arm en stond erop zelf thee voor ons te halen. Hij ontworstelde zich aan zijn fauteuil en moest bij elke stap uit alle mogelijke posities van hoofd, schouders, romp en armen de juiste kiezen om zijn evenwicht te hervinden. Het was de eerste keer dat ik met eigen ogen zag dat hij nooit helemaal hersteld was. Ik begreep er niets van, dat wil zeggen, ik begreep wel hoe het een tot het ander leidde, de wurgende wetmatigheid van oorzaak en gevolg, maar wat ik begreep, begreep ik niet écht: ik kon me niet voorstellen dat de man die nu schommelend als een galjoen in de keuken verdween dezelfde was als de jongen die ooit met zijn broers voor ons was opgedoken en even later was afgevoerd, ons achterlatend in stervend zwaailicht.

Ik keek naar Sybil en vroeg me af of ze in dezelfde afgrond staarde. Het kon niet anders of het duizelde haar zoals het mij duizelde. Ze had niets gedaan maar alles ge-

zien, aangelicht door straatlantarens had die opeenvolging van gebeurtenissen zich voor haar ogen afgespeeld, van ons allen wist zij nog het beste wat er was gebeurd, dubieus voorrecht van de getuige. Maar haar gezicht glom, haar handen hield ze tussen haar dijen, haar onderbenen stonden uiteen, haar voeten staken naar binnen, ze zat er als een schoolmeisje bij, en als ze al ten prooi was aan verwijfeling, dan liet ze daar niets van blijken.

Uit de keuken gekletter, in de woonkamer stilte, en achter het raam gleed de stad al even stil weg in het dal. Ik liet mijn blik ronddwalen, sofa en fauteuils groot, kitschlamp, foto van de Bosporus, wandkleed met de Bosporus, vaas met de Bosporus, dat was het wel zo'n beetje, nee, er was meer, natuurlijk was er meer, in de hoek, bij de deur naar de gang, zag ik zijn rolstoel, opgevouwen. Zijn vrouw verroerde zich niet, haar hoofddoek sneed een ovaal uit haar gezicht, haar ogen waren groot en vochtig. Misschien kwam het door de zuiverheid van haar blik maar ik was ervan overtuigd dat ze niet van die vechtpartij wist, hij had haar er nooit over verteld, zij wist niet anders of hij was invalide geraakt door een ongelukkige val, motorongeluk of hersenbloeding, voor haar moesten Sybil en ik volstrekte vreemden zijn die uit de hemel waren komen vallen. Ze hoefde er ook niet van te weten, het een stond los van het ander, maar voor ons was dat verband er wel, wij legden het zelf, wij wilden dat het er was, vanwege Nazim, waarom zouden we ons anders aangesproken hebben gevoeld

door de verdwijning van hun dochter en naar Maastricht zijn gereisd om hen bij te staan?

Welbeschouwd hadden we niets met die verdwijning te maken. Het was dat we ons erdoor geraakt wisten – de verdwijning van een dochter was een lot dat geen enkele ouder verdiende, maar Nazim nog wel het minst.

Toen hij weer binnenkwam stakte mijn adem. Het theeblad leek onafhankelijk van zijn geschommel door de kamer te zweven, het was een kunstje waarop hij al die jaren geoefend moest hebben, hij was er niet eens trots meer op, of misschien toch, voor het moment, omdat hij ons demonstreerde dat hij de kopjes probleemloos naar binnen kon dragen. Ik glimlachte mijn innemendste glimlach, ik wilde hem op zijn gemak stellen en hem als het even kon met die glimlach van zijn gebrek verlossen, maar toen ik mijn kopje pakte en zag dat hij dat nog niet voor de helft had volgeschonken, besepte ik dat we niet naar hem toe hadden moeten gaan. Er viel niets te herstellen of goed te maken, elke poging daartoe zou niet alleen Nazim maar ook Sybil en mij in de problemen brengen.

Met één hand greep hij de armleuning, de andere plaatste hij op de zitting, en langzaam liet hij zich zakken. Meer dan zijn gebrek was het zijn beheersing die me van mijn stuk bracht. Hij had met zijn gebrek leren leven en het zich eigen gemaakt, onvervreemdbaar van wie hij was, en wreef ons met elke beweging nog eens in dat het

niet van ons was, maar van hem, alsof hij het alleenrecht had op wat er voorgevallen was, het eerste en het laatste woord. Dat mag overdreven klinken, als inbeelding, maar wat staat ons anders ter beschikking om de werkelijkheid te vatten dan inbeelding? Er bestaat geen begrip buiten inbeelding, inbeelding is de essentie van begrip, en onvermijdelijk dus ook van ons onbegrip, erzonder zouden we met lege ogen om ons heen staren en ons geen raad weten. Voor Nazim gold dat evengoed, ik twijfelde er niet aan dat hij zich hetzelfde in zijn hoofd had gehaald en om die reden had ingestemd met ons aanbod. Het was zijn kans ons zijn claim op het verleden onder de neus te duwen en ons met de schuld van zijn ongeluk op te zadelen, die schuld moest tenslotte ergens neergelegd worden, al hadden Sybil en ik niets verkeerd gedaan.

Hij nam alle tijd om voorover te buigen en het kopje aan zijn lippen te zetten en, telkens de ogen even sluitend, drie mussenslokjes te nemen. Al even traag zette hij het kopje neer en bleef ernaar staren, hij liet het aan ons over om te beginnen, hij had weliswaar enkele dagen eerder na een lange stilte 'goed, kom dan maar, als dat is wat je wil' door de telefoon gemompeld, maar er was hem alles aan gelegen de indruk te vermijden dat hij en zijn vrouw om hulp verlegen zaten, we moesten ervan doordrongen raken dat het ónze wens was, niet de zijne, dat we daar, op de negende verdieping, met onze goede bedoelingen wegzakten in zijn sofa als in drijfzand.

Ik keek hem onverschrokken aan. Alleen zijn hoofd keerde hij naar me toe, en ik zag zijn ogen, droevig als koeïenogen, hij bleef me ermee aankijken alsof daarmee genoeg werd gezegd. Ik hield het niet meer en wilde hem iets vragen, iets wat het gesprek in gang zou zetten, ik wilde hem vragen ons nog eens alles te vertellen over hun dochter, alles wat hij en zijn vrouw zich wisten te herinneren van die avond en wat eraan vooraf was gegaan, maar de eerste woorden kwamen van hem, ‘we worden niet serieus genomen,’ zei hij met een stem die van ver weg leek te komen, en toen, na een stilte waarin zijn blik zich nog dieper in die van mij boorde, ‘ze nemen ons niet serieus, ze zeggen, die komt wel weer terug, die is gewoon weggelopen, dat zie je wel vaker, dat pubermeisjes weglopen, dat zeggen ze.’

‘Gülây zou nooit weglopen, ze had geen enkele reden om weg te lopen.’ Nazîms vrouw keek me al even indringend aan, wat had ik ook gedacht voor hen te kunnen betekenen, voor hen of voor mezelf?

Ze ging voor ons staan en toonde haar telefoon. Op het scherm een meisje, een streng ravenzwart haar had onder haar hemelsblauwe hoofddoek vandaan weten te glippen en liep als een barst door haar als geglazuurde gezicht, tot aan het kerfje van haar mondhoek. Ineens kwam ze tot leven en kletste honderduit en wiebelde met haar hoofd, ze leek zowel gevléid door als verlegen met de aandacht van de filmer, ze kondigde iets aan in het Turks en hield een

vel papier omhoog, haar wijsvinger rustte onderaan, bij wat een handtekening of een stempel was. Daarna draaide de camera van haar weg en was er niets dan licht, vrijwel meteen doemde er een beeldhouwwerk op, ik herkende het nog voordat de belichting was gecorrigeerd, Onze Lieve Vrouw Sterre der Zee, in reliëf, zes jaar lang had ze ook mij met haar stenen tronie begroet als ik naar binnen ging; Gülay stond voor de scholengemeenschap waar Erol en ik elkaar hadden leren kennen, ze moest zojuist haar eindexamendiploma hebben opgehaald, kon ik er wat aan doen dat ik ons weer op het schoolplein zag staan, gebogen over een legermes dat Erol via zijn oudere broer had weten te bemachtigen, splinternieuw, zo leek het, maar volgens hem gebruikt in de Vietnamoorlog, een *combat knife* van het Amerikaanse leger, waarmee strijders van de Vietcong overhoop waren gestoken.

‘Een engel,’ zei Sybil.

‘Een gelukkig meisje, dat zie je zo,’ zei ik.

‘Gülay had het goed bij ons, ze zou nooit weglopen’, en Nazims vrouw ging weer zitten.

Ik hield verder mijn mond, ik was bang dat ik het prille vertrouwen meteen weer kapot zou maken. Het viel ook te begrijpen dat ze Gülay als een braaf meisje wilde blijven zien; dat haar dochter had gelogen dat ze bij een vriendin zou gaan logeren was al lastig te verteren, nog een zekerheid kwijtraken kon ze zich niet veroorloven.

Ik stelde voor met de politie te gaan praten, misschien

zouden ze wel naar mij luisteren. Ze spogen op journalisten maar waren er ook beducht voor, journalisten waren de aanjagers van de publieke opinie en de publieke opinie was alles tegenwoordig, daar ontkwam ook de politie niet aan, 'en als dat niet werkt kan ik dreigen het naar buiten te brengen, zelf of via collega-journalisten, ik ken iedereen en iedereen kent mij', en ik sloeg mijn handen uit in een gebaar van komt wel in orde.

Nazim hield zijn bovenarmen tegen zijn lichaam, zijn handen in elkaar gewrongen tussen zijn knieën, alsof hij verrekte van de kou, 'maar ik heb de media erbij gehaald, ik ben bij *Vermist* geweest, dat heb je toch gezien, daarom ben je hier toch?'

Bij het afscheid bleef hij niet in de deuropening staan maar ging ons voor en drukte op de knop. Toen de liftdeur openschoof, glipte hij mee naar binnen en daalden we met hem af in de naar sigaretten en urine stinkende cabine. Net als Erol reikte hij tot mijn kin en ook zijn tanige voorkomen deed me aan hem denken, hij stond in perfecte balans en tuurde naar de graffiti alsof hij er een boodschap in probeerde te ontwaren, een levensteken van zijn dochter of een pijl die aangaf waar ze zich bevond.

Beneden greep hij zich vast aan mijn arm, bij elke stap voelde ik zijn heup tegen mijn bovenbeen, zijn schouder tegen mijn bovenarm, alsof ik niet op mijn eigen manier mocht lopen van hem. Voor de portiekdeur legde hij zijn

hand op mijn schouder en wachtte tot Sybil buiten was.

‘Ze is toch met Erol getrouwd?’

‘Wat zou dat?’

‘Die club dus, die club waar Gülay voor het laatst is gezien, die is van Mehmet,’ zei hij zo zacht dat ik hem nauwelijks kon verstaan.

Ik zei, ‘Mehmet? Welke Mehmet?’, en hij, fel, ‘Mehmet natuurlijk, Mehmet’, en ik begreep dat hij op de oudere broer van Erol doelde.

‘Sybil is aan het scheiden, ze is helemaal klaar met Erol, je kunt haar vertrouwen’, maar ik zag dat hij verre van overtuigd was.

‘Wat had hij?’ vroeg Sybil, en toen ik haar vertelde wat hij had gezegd, volstond ze met een ‘zal ook niet zo zijn’.

Nu en dan gleed het late zonlicht over haar gezicht en zag ze er ineens jonger uit, niet langer Erols vrouw maar het meisje dat ik had gekend, tot de schaduw van een flatgebouw haar weer herschiep tot wie ze was: een vrouw van in de dertig, met wallen onder haar ogen, aan het eind van haar Latijn. Ik liet haar maar en nam aan dat ze verwerkte wat we hadden meegemaakt, het leed van het echtpaar zou ook haar niet onverschillig laten, maar misschien was ze met haar gedachten alweer bij Erol, scheidingen waren onweerstaanbaar, je bleef erover nadenken, ik wist er alles van.

Zelf had ik ook niet zoveel zin om te praten. Verdoofd

zat ik aan het stuur en nam verkeerslichten, borden en andere weggebruikers nauwelijks waar, iemand moest zich over me ontfermen, iemand die voor mij schakelde, optrok, invoegde en afremde, het was een wonder dat er niets misging. Ik probeerde tot me door te laten dringen wat ik zojuist had gehoord. Dat Gülay voor het laatst in Mehmet's club was gezien zei niets, elke avond zat zijn club vol met meisjes die het in zich hadden te verdwijnen, er was geen enkele reden hem van enige betrokkenheid te verdenken. Maar zijn naam was gevallen, Mehmet, en daarmee die van zijn broer, Erol; wat ik ervan moest denken was me een raadsel, maar het had er alle schijn van dat we door onze komst naar Maastricht weer met elkaar verbonden waren, Nazim, Mehmet, Erol, Sybil en ik. Alleen Nazim's broers ontbraken nog, maar die deden er niet toe, Mehmet had hun in een oogwenk mes en ketting afhandig gemaakt, het was gebeurd voor ik er erg in had, eerlijk gezegd herinnerde ik me er ook weinig meer van, alleen dat ze uit het donker waren gekomen, met Nazim, en een volgend moment weer in het donker waren opgelost, zonder Nazim, alsof hun enige doel was geweest hun jongere broer aan ons uit te leveren.

Mijn ouderlijk huis lag een paar straten van de bed and breakfast, ik had moeten omrijden als ik het had willen ontwijken. Het was spierwit gesausd, de tuin niets dan gras, ik herkende het nauwelijks meer, maar we waren de

straat nog niet uit of het drong zich aan me op zoals ik het me herinnerde. Weer zag ik de met wingerd overwoekerde gevels voor me, het mossige gazon, het lover van de bomen en de donkerte tussen de struiken, ik wist nog dat ik daar liever niet kwam, of juist wel, sluipend als een krijger, tot de plek, alleen door mij gekend, waar als door straling niets wilde groeien. Onvermijdelijk moest ik ook aan Erol denken, ik had die plek alleen aan hém getoond, de eerste keer dat hij bij ons was, hij had zijn schouders opgehaald, zoals hij zoveel had afgewezen wat ik had aangedragen, ik bleef maar aandragen en hij bleef maar afwijzen, onze vriendschap, hoe goed had ik het eigenlijk met hem gehad?

Het stond me nog bij hoe ik zijn gezicht afspeurde toen ik hem rondleidde, ik wilde hem op het ontzag betrappen dat hij eerder tegenover mijn vader had getoond maar tegenover mij leek te verbergen. Om de tweede auto, de Mini Cooper van mijn moeder, lachte hij schamper, 'kabouters in de familie?', de tweede keuken vond hij overbodig, bij de tweede badkamer vroeg hij of we niets anders deden dan douchen en bij het tweede toilet fronste hij zijn wenkbrauwen, 'echt ziek, van alles twee, zoals mensen ook van alles twee hebben, twee ogen, twee handen, twee longen, twee ballen en twee tietes', maar de zucht die hij in mijn slaapkamer slaakte verraadde dat hij onder de indruk was, 'een eigen slaapkamer, en dan ook nog eens de hele zolder, zo groot is onze woonkamer nog niet eens'.

Overdreven was dat niet, ik was al eens bij hem thuis geweest en had me erover verwonderd hoe ze met zijn negenen in dat arbeidershuisje pasten. Het uitzicht was genereus, over een aardappelveld dat omlaagglooidde tot aan de sanitairfabriek, maar hij deelde de slaapkamer met drie broers, in de keuken kon je alleen zijdelings schuifelen, de woonkamer werd in beslag genomen door een sofa en drie fauteuils, en om de benauwenis nog groter te maken was ik overladen met baklava en andere kleverigheden, die zich met geen mogelijkheid lieten afslaan. Ik zou hem ernaar moeten vragen, bedacht ik me, ik zou hem moeten vragen welke indruk mijn ouderlijk huis toen op hem had gemaakt en wat het voor hem had betekend. Keek hij tegen ons op, tegen die rijkdom en de nonchalante zelfverzekerdheid waarmee we ons erin bewogen? Had het zijn leven een beslissende wending gegeven dat ik hem had meegenomen, en had hij toen het besluit genomen om dat alles te overtroeven? Was mijn ouderlijk huis zijn onverteerbare kern, steen des aanstoets, doorn in het oog?

Een vrouw met starre blik deed open, het verbaasde me niet dat ze in de deuropening bleef staan, hand en klink versmolten.

‘Ik had niet begrepen dat u met uw vrouw zou komen,’ zei ze, en ik, ‘vriendin, ze is met me meegereden, ze is van hier, ze gaat naar haar ouders.’

Ze draaide me haar rug toe en ging ons voor de trap op,

ze had blote voeten. Sybil keek omlaag, naar haar week-
endtas, en glimlachte, ik nam haar bij de hand, 'vriendin-
nen zijn ook welkom, hoor.'

In de kamer rook het naar allesreiniger, en het licht dat
door het zolderraam viel kwam niet ver, alsof het eenmaal
binnen alle moed verloor. Zwijgend demonstreerde de
vrouw de knopjes, lampen gingen aan en uit, hoeken kwa-
men naar voren en trokken zich terug, droogboeketten en
aquarellen lichtten op en vielen weer weg, 'niet vergeten
weer uit te schakelen als u klaar bent,' zei ze nadat ze ook
de ventilator op het toilet aan- en uitgeschakeld had.

'Ze denkt dat we iets van plan zijn,' fluisterde Sybil toen
ze vertrokken was.

'Wat bedoel je? Dat we een stelletje zijn?'

'Minnaar en minnares', en zonder iets te vragen open-
de ze mijn koffer.

'Zo zijn de meeste mensen hier, bekrompen.'

'Er kan hier meer dan in het noorden, als je maar zorgt
dat niemand het weet. Dat zou je ook beschaving kunnen
noemen,' zei ze, en ze begon mijn overhemden in de kast
te hangen.

'Alles wegmoffelen, ik kreeg het meteen weer benauwd
door dat mens. Blij dat ik ben weggegaan, ik was hier ge-
stikt.'

'Misschien is ze gevoelig voor wat mannen en vrouwen
zoal uitspoken in haar huis. Stel je voor, haar man is er-
vandoor met een ander en ondertussen leven haar gasten

zich uit op haar zolder. Zou jij daar gelukkig van worden?’

Ik wilde haar iets liefs zeggen, iets als ‘ik begrijp wel waarom jij zo denkt’, maar ik werd gebeld. Ik nam op en zei weinig terug en volgde Sybil met mijn ogen: ze was klaar met mijn overhemden en legde mijn sokken en onderbroeken in een lade, vervolgens drentelde ze rond, duwde haar vingertoppen in het matras, verdween in de badkamer, rommelde daar wat met mijn toilettas en liet de kraan lopen, kwam weer tevoorschijn en bleef uiteindelijk in het bleke licht van het zolderraam staan.

Plots keerde ze zich naar me toe en sprak overdreven articulerend maar geluidloos zijn naam uit, al even stil kaatste ik die naam terug. Toen ik even later weer met mijn blik bij haar terugkeerde zag ik dat ze me aanstaarde; ik keek omlaag, naar de telefoon in mijn hand, ik wist al niet meer wie het gesprek verbroken had, Erol of ikzelf.

‘En? Niets over mij?’ vroeg ze.

‘Over jou?’

‘Of hij nog naar me vroeg. Of hij nog iets over me zei.’

‘Alleen over Nazim.’

Ze liet zich op het bed ploffen, duwde haar jas tussen haar dijen, ‘ook niet of ik nog bij je was?’

‘Hij vindt dat we ons niet met hem moeten bemoeien.’

‘Als er iemand is die zich bemoeit met zaken die hem niet aangaan...’

Voor het eerst vielen me haar pumps op, zoveel stijver dan ik van haar kende, maar haar haar glansde als water in

de nacht. Ik ging naast haar zitten en ze legde haar hoofd tegen mijn schouder, moest ik een arm om haar heen leggen, haar tegen me aan drukken, was dat wat ze van me verlangde?

‘Erol gaat echt niet veranderen, die blijft zoals hij is’, en of ik haar met die woorden wilde troosten of zijn gedrag wilde vergoelijken wist ik niet.

Het lag voor in mijn mond te vragen hoe ze het had gevonden Nazim weer te zien, dat beeld van die wankelende man liet me niet los, die wankelende man en die opgevouwen rolstoel, maar ik vroeg er niet naar. Als we over Nazim zouden praten, zou zijn gebrek een feit worden, iets wat zich tussen haar en mij zou ophouden; lieten we het waar het was, ergens heen en weer schietend door de zenuwbanen in ons hoofd, dan kon het vluchtig blijven, een gedachte of fantasie, en zou Nazim elk moment weer als ieder ander kunnen bewegen, zo moeilijk was dat niet, we hoefden maar met onze ogen te knippen en hij zou van ons weglopen.

Wel vroeg ik haar naar het verdwenen meisje, zij had ons naar Maastricht gebracht, om haar konden we niet heen, ‘wat denk je, weggelopen? Of toch een misdrijf?’

Verdwaasd keek ze me aan, het leek of ze niet meer wist over wie ik het had.

Ik leunde met mijn voorhoofd tegen het zolderraam. Geen tak of blad bewoog, even vreesde ik dat Sybil geheel en

al verdwenen was of nooit bij me was geweest. Eindelijk kwam ze in het zicht, aan het einde van de straat. Met haar weekendtas aan de schouder deed ze denken aan een studente die met haar vuile goed naar haar ouders ging, en tot op zekere hoogte was dat ook zo, haar vuile goed was haar huwelijk en haar ouders woonden een straat verder.

Ze had de hoek bereikt en verdween achter de beukenhaag, o ja, die beukenhaag kende ik maar al te goed, hoe vaak was ik er zelf niet langs gelopen, op weg naar haar of weer terug naar huis. Ik herinnerde me nog de opgerolde blaadjes in het voorjaar, de lijsters die er met ritse-lende schrik uit opvlogen, de spinnenwebben die de haag op vochtige ochtenden met mistvlokken overdekten. Eén keer had zij me met schooltas en al in die verende bladermuur geduwd en was ik er bestrooid met blaadjes en spinnetjes weer uit tevoorschijn geschoten, waarna ik haar op haar beurt in de haag had geduwd en in mijn armen had opgevangen.

Een jaar lang hadden we het alleen bij kussen gelaten, onbegrijpelijk hoe we dat hadden weten op te brengen. Wat we verder hadden gedaan, muziek luisteren, huiswerk maken, ik kon het me met geen mogelijkheid meer herinneren.